

Briselē, 23.11.2017.
COM(2017) 773 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI UN REĢIONU
KOMITEJAI**

**Nostiprināt ES katastrofu pārvarēšanu:
rescEU - solidaritāte un atbildība**

1. IEVADS

Eiropa arvien biežāk saskaras ar spēcīgu, neprognozējamu un ekstrēmu laikapstākļu notikumu un zemestrīču postošo ietekmi — tiek zaudētas dzīvības, iznīcināti īpašumi un kultūras mantojums. Tas viss ir traģiski ietekmējis cilvēku dzīvi un iztikas līdzekļus. Eiropas tautas, lai rīkotos kopīgajās interesēs un kopā pārvarētu grūtības, kā arī lai katra atsevišķi kļūtu stiprāka, pamatojoties uz vienotību un solidaritāti, nolēma izveidot Eiropas Savienību (ES). Eiropa, kas aizsargā, ir Eiropa, kurai ir līdzekļi, lai varētu apņēmīgi reaģēt attiecīgās situācijās.

Klimata pārmaiņas pastiprina ekstrēmu laikapstākļu notikumu ietekmi Eiropā un pasaulē¹. Galvenās tendences liecina to, kā klimata pārmaiņas paaugstina meža ugunsgrēku intensitāti un paildzina meža ugunsgrēku sezonu Dienvidēiropā, uguns skartajām zonām paplašinoties ziemeļu virzienā, kā arī palielina vētru un plūdu risku². Kopš 1980. gada ekstrēmos laikapstākļu un klimata notikumos ES dalībvalstis ir zaudējušas ne vien cilvēku dzīvības, bet arī vairāk nekā EUR 360 miljardus³. Vienlaikus tādi ekstrēmi notikumi kā meža ugunsgrēki saasina arī klimata pārmaiņas, palielinot siltumnīcefekta gāzu emisijas⁴.

2017. gadā tika piedzīvotas dažādas katastrofas. Kopumā Eiropā 2017. gadā dabas katastrofās gāja bojā vairāk nekā 200 cilvēku⁵. Nesen tropiskie cikloni smagi skāra ES tālākos reģionus un Eiropas aizjūras teritorijas Karību jūras reģionā. Viesuļvētra Ofēlija izraisīja pēkšņus plūdus Īrijā un Apvienotajā Karalistē, kā arī skāra lielu daļu Ziemeļrietumeiropas. Šīs vasaras sākumā pēc liela karstuma periodiem Centrāleiropu skāra ļoti spēcīgas vētras.

Turklāt 2017. gadā tika piedzīvota virkne postošu meža ugunsgrēku. Ir iznīcināts vairāk nekā viens miljons hektāru meža, tādējādi gandrīz trīs reizes pārsniedzot ES piecu gadu vidējo rādītāju, un puse no minētā daudzuma attiecas tikai uz Portugāli. Šī plāfība četras reizes pārsniedz Luksemburgas teritoriju vai vairāk nekā desmit reizes — Berlīnes teritoriju. Daudzi cilvēki traģiski zaudēja dzīvību. Tikai laikposmā no jūnija līdz oktobrim Portugālē vien gāja bojā vairāk nekā 100 cilvēku. Ugunsgrēki radīja ievērojamus īpašuma postījumus un būtiski ietekmēja ekonomiku, tostarp tīkla infrastruktūras, uzņēmējdarbību (komerciālo un rūpniecisko), lauksaimniecības un mežsaimniecības darbību. Laikposmā no jūnija līdz septembrim Portugālē vien meža ugunsgrēku radītais tiešais ekonomiskais kaitējums tiek lēsts aptuveni EUR 600 miljonu apmērā, kas veido 0,34 % no Portugāles nacionālā kopienākuma. Mežu ugunsgrēki kļūst par realitāti arī citās vietās, jo 2017. gadā tie skāra daļu Īrijas un Grenlandes.

Pēdējos divos gados ir vērojami arī nopietni zemestrīču postījumi. 2016. gada augustā Itālijas centrālo daļu skāra nopietna zemestrīce, kurai turpmākajos mēnešos sekoja trīs spēcīgi zemes satricinājumi.

¹ Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (IPCC), "Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change", 2014. gads.

² Eiropas Vides aģentūras 2017. gada 25. janvāra ziņojums Nr. 1/2017 "Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016".

³ Prognozēs lēsts, ka gadījumā, ja nekas netiks darīts iedzīvotāju aizsardzības labā, tieši ar ekstrēmiem laikapstākļiem saistītu apdraudējumu dēļ laikposmā no 2071. gada līdz 2100. gadam tikai ES vien būs 152 000 nāves gadījumu gadā (t. i., piecdesmitkārtīgs palielinājums salīdzinājumā ar pašreizējiem ar klimatu saistītajiem zaudējumiem), iespējams, vissmagāk skarot Dienvidēiropā dzīvojošos cilvēkus. Sk. Forzieri, Giovanni u. c., "Increasing risk over time of weather-related hazards to the European population", 2017. gads.

⁴ Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes ziņojums "Climate Change, 2014: Mitigation of Climate Change".

⁵ EM-DAT, 2017. gads.

Tika ziņots, ka ir gājuši bojā 290 cilvēki, Umbrijas, Lacio un Markes reģionā izpostītas pilsētas un kultūras mantojums un no šiem satricinājumiem smagi cietusi saimnieciskā darbība. Šīs vasaras sākumā Grieķijas Kosas salu, kā arī kaimiņos esošo Turciju skāra zemestrīce, kurā vairāki cilvēki zaudēja dzīvību, vairāki simti guva ievainojumus un milzīgus zaudējumus cieta ekonomika, kas lielā mērā ir atkarīga no tūrisma.

Eiropu ir piemeklējušas ne vien šīs ekoloģiskās katastrofas – to skāruši arī terora akti ar daudziem upuriem, starp kuriem daudzi guva smagus apdegumus, kam bija nepieciešama neatliekama palīdzība. Arī Ebolas un Zikas vīruss ir kā atgādinājums par epidēmiju risku un ārkārtas situācijām veselības jomā.

Tas viss attiecas ne tikai uz Eiropu. Visā pasaulē ir vērojama līdzīga tendence negadījumiem kļūt arvien postošākiem, piemēram, Kalifornijas štatu šogad skāra vairāki ļoti spēcīgi meža ugunsgrēki, kuros izdega vairāk nekā 200 tūkstoši hektāru, divas reizes pārsniedzot valsts piecu gadu vidējo rādītāju⁶, savukārt Brazīlijā 2017. gadu var uzskatīt par meža ugunsgrēku rekordu gadu⁷, bet Čīlē laikposmā no 2016. gada jūlija līdz 2017. gada februārim meža ugunsgrēkos — cīņā pret kuriem Eiropas Savienība sniedza aktīvu palīdzību — tika izpostīts vairāk nekā pusmiljons hektāru⁸. 2017. gadā tika piedzīvoti arī vairāki postoši plūdi Āfrikā un Āzijā, kā arī postošas zemestrīces visā pasaulē, tostarp septembrī Meksikā notiekot spēcīgiem pazemes grūdieniem, kuru dēļ gāja bojā vairāk nekā 270 cilvēki, sagruva desmitiem ēku un tika sabojātas simtiem vēsturisko ēku. Zemestrīcē, kas šā gada 12. novembrī notika Irākas un Irānas pierobežas reģionā, dzīvību zaudēja vismaz 420 cilvēki, tika ievainoti vairāk nekā 7000 cilvēku, bojājumus guva tūkstošiem māju un kultūras mantojums, kā arī nopietni tika traucēta ūdensapgādes un energoapgādes pamatpakalpojumu sniegšana. Šogad zemestrīces notika arī Čīlē un Turcijā.

Tā kā jaunas problēmas pieprasa jaunus rīcības veidus, šajā paziņojumā izklāstīts, kā ES varētu reaģēt nopietnu problēmu gadījumā, lai labāk aizsargātu iedzīvotājus no šīm katastrofām. Tajā paskaidrots, kā ES mērogā var izmantot vēl tālejošāku un visaptverošāku pieeju, lai reaģētu efektīvāk un lietderīgāk, vienlaikus nodrošinot, ka dalībvalstis izmanto visus to rīcībā esošos instrumentus, lai novērstu, sagatavotos un reaģētu uz katastrofām.

2. ES LĪDZŠINĒJĀ REAĢĒŠANA

Dalībvalstu un trešo valstu rīcībā ir Eiropas Savienības civilās aizsardzības mehānisms⁹ (*Union Civil Protection Mechanism — UCPM*), kuru var aktivizēt gadījumā, ja notiek katastrofa un valsts spējas nav pietiekamas. Tas darbojas pēc brīvprātības principa, atbilstīgi kuram dalībvalsts vai trešā valsts ar Eiropas Komisijas Ārkārtas reaģēšanas koordinācijas centra (*Emergency Response Coordination Centre — ERCC*) starpniecību iesniedz palīdzības pieprasījumu, bet citas dalībvalstis pieņem lēmumu par palīdzības piedāvājuma izteikšanu. Lai uzlabotu prognozējamību, tika izveidota “brīvprātīgi piešķirto resursu rezerve”. Dalībvalstis nodrošina resursus, kurus Komisija var pieprasīt, taču dalībvalstīm nav pienākuma sniegt palīdzību. Un bieži vien dalībvalstis arī nav bijušas spējīgas to sniegt, jo īpaši tad, ja vairākas dalībvalstis vienlaicīgi saskaras ar tām pašām katastrofām.

⁶ Statistikas dati attiecas uz laikposmu no 2017. gada 1. janvāra līdz 2017. gada 22. oktobrim. Sk. Kalifornijas štata CAL FIRE dienesta datus.

⁷ Brazīlijas Nacionālais kosmisko pētījumu institūts.

⁸ Sk. ERCC portālā karti “Chile — Forest fires EU support”, 2017. gada 2. februāris.

⁹ Lēmums Nr. 1313/2013/ES. Šis paziņojums ir saskaņā ar minētā lēmuma 34. pantu.

Pēdējos gados klimats un citas dabas parādības ir samazinājuši dalībvalstu spēju savstarpēji palīdzēt, jo bieži vien katras dalībvalsts pašas resursi jau ir izsmelti.

Turklāt dalībvalstis nav pārāk motivētas piedāvāt palīdzību, izmantojot Savienības civilās aizsardzības mehānismu, jo no ES budžeta tiek finansēta tikai daļa transporta izmaksu. Tomēr vairumā operāciju nokļūšana no punkta A uz punktu B nav tā dārgākā, jo ekspluatācijas izmaksas krietni pārsniedz transporta izmaksas. Piemēram, liela lauka hospitāļa transportēšanas izmaksas ir tikai neliela daļa no tā darbības izmaksām, kas ir aptuveni EUR 6 miljoni mēnesī. Arī lidmašīnas pārlidojums no Francijas uz Portugāli ir lēts salīdzinājumā ar izmaksām, kas rodas, tur vairākas dienas darbojoties. Šo resursu izmantošanas izmaksas no ES budžeta netiek finansētas.

Tādējādi Savienības civilās aizsardzības mehānisms bieži vien nenodrošina gaidītos rezultātus. Piemēram, šogad, saņemot 17 pieprasījumus saistībā ar meža ugunsgrēkiem, tikai 10 gadījumos faktiski tika sniegta palīdzība. Reizēm reaģēšana bija pārāk lēna. Vairākās skartajās dalībvalstīs to būtiski ietekmēja arī ugunsdzēsības lidmašīnu un flotes ierobežotā pieejamība vai nu skaita, vai darbības laika ziņā. Ugunsdzēsības lidmašīnu ierobežoto pieejamību pastiprina arī fakts, ka šādu lidmašīnu specifiskā rakstura un augsto ražošanas izmaksu dēļ tās nav viegli pieejamas tirgū. Šie apstākļi būtiski ietekmēja tādu iepriekš iekļauto spēju efektivitāti, kas paredzētas Eiropas koordinētai reaģēšanai, un norādīja uz līdzekļu trūkumu ES līmenī. Tas liecina arī par to, ka pašlaik nav pietiekamu stimulu noturīgu ES civilās aizsardzības spēju veidošanai un gatavībai tās izmantot, lai palīdzētu citām dalībvalstīm uzlabot reaģēšanas spējas katastrofas gadījumā. Īsumā, šā gada vērienīgās katastrofas ir parādījušas, ka patlaban Savienības civilās aizsardzības mehānisms — ņemot vērā tā šodienas struktūru un funkcijas — nepārprotami ir sevi izsmēlis.

Vienlaikus ir skaidrs, ka katastrofu iespējamo ietekmi var mazināt, īstenojot efektīvus novēršanas pasākumus. Piemēram, to, ka salīdzinājumā ar 2002. gada notikumiem tika būtiski samazināta 2013. gadā Centrāleiropā notikušo spēcīgo plūdu ekonomiskā ietekme, var daļēji skaidrot ar efektīviem pretplūdu un riska novēršanas pasākumiem, kas tika ieviesti kopš 2002. gada¹⁰.

Līdzšinējā pieredze ir bijusi samērā pamācoša:

1. Ja līdzīgi kā 2017. gadā ir vērojami daudzi ekstrēmi notikumi vai ja tie notiek bieži, ir vajadzīgas papildu spējas. Arī to izmantošanai jābūt pēc iespējas efektīvākai.
2. Funkcionējošam solidaritātes mehānismam jābūt pietiekami spēcīgai stimulu struktūrai, kas pārrobežu līmenī veicina reaģēšanas resursu sadali.
3. Pienācīga riska analīze, mērķorientēti īstermiņa un ilgtermiņa profilakses pasākumi, kā arī efektīva uzraudzība ir pamatā efektīvai sagatavotībai un reaģēšanai katastrofas gadījumā.
4. Ciktāl tas attiecas uz katastrofu novēršanu un pārvarēšanu, visi pieejamie ES instrumenti, piemēram, Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESI), kā arī starp tiem pastāvošā sinerģija ir jāizmanto pilnā apmērā.

Stiprināt ES katastrofu pārvarēšanu nozīmē arī kritiski izvērtēt katastrofu novēršanu dalībvalstīs un ES pasākumus, ar kuriem šī katastrofu novēršana tiek atbalstīta. Steidzami ir jāizstrādā pilnīgi integrēta

¹⁰ Sk. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-907_en.htm

pieeja, lai novērstu, sagatavotos un reaģētu uz katastrofām Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs. Zināms, ka ieguldījumi novēršanas pasākumos glābj dzīvības un iztikas avotus, tāpēc tiem attiecībā uz katastrofu riskiem ir jāizvirza efektīvi mērķi.

3. EIROPA, KAS AIZSARGĀ — *RESCEU*

Kopumā Savienībai ir jāprognozē mainīgie un jaunie riski neatkarīgi no tā, vai tie ir dabas vai cilvēka izraisīti. Tāpēc stingrākas un visaptverošākas ES katastrofu pārvarēšanas spējas ir priekšnosacījums, lai nodrošinātu labāku aizsardzību cilvēkiem, kopienām, ekonomiskajām interesēm un videi. ES ir jāuzlabo visu tās politikas virzienu un instrumentu ieguldījums, lai nostiprinātu spēju novērst, sagatavoties, reaģēt un atgūties no katastrofām. Tas vairotu Eiropas solidaritāti un atbildību visos līmeņos.

Ar priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam ievieš grozījumus pašreizējos civilās aizsardzības tiesību aktos, kas ļaus Eiropai spert soli uz priekšu, lai sasniegtu tās mērķi — proti, uzlabot spēju novērst, sagatavoties un reaģēt uz dabas un cilvēka izraisītām katastrofām gan Savienībā, gan ārpus tās.

Šiem grozījumiem ir šādi mērķi:

- a) stiprināt ES un dalībvalstu kolektīvo spēju reaģēt uz katastrofām un novērst atkārtotu un jaunu spēju nepietiekamību, ieviešot reaģēšanas spēju duālo sistēmu — īpašu reaģēšanas spēju rezervi ar kontroles vadību Savienības līmenī, kura pazīstama kā *rescEU* —, un palielinot dalībvalstu ieguldījuma efektivitāti un dinamiku, izmantojot Eiropas Civilās aizsardzības rezervi;
- b) pievērst lielāku uzmanību novēršanas pasākumiem kā katastrofu riska pārvaldības cikla daļai, kā arī palielināt saskaņotību ar citiem galvenajiem ES politikas virzieniem, kuru darbības joma ir citstarp pielāgošanās klimata pārmaiņām, katastrofu novēršana un reaģēšanas spējas katastrofas gadījumā;
- c) nodrošināt Savienības civilās aizsardzības mehānisma elastīgumu un efektivitāti, īstenojot administratīvās procedūras ārkārtas pasākumu atbalstam.

3.1. ES reaģēšanas spēju stiprināšana katastrofu gadījumos

Kopīga ES pieeja nozīmē to, ka attiecīgā laikā izvietošanai ir pieejams vairāk resursu. Tādējādi, lai Savienība varētu kopīgi stiprināt savas reaģēšanas spējas katastrofas gadījumā, attiecībā uz spēju nepietiekamības novēršanu priekšlikumam ir divas daļas.

Pirmkārt, lai nodrošinātu jēgpilnas un saskaņotas ES reaģēšanas spējas katastrofas gadījumā un novērstu pašreizējās Savienības civilās aizsardzības mehānisma brīvprātīgās sistēmas nepilnības, Eiropas Komisija nekavējoties izveidos īpašu ES resursu rezervi — *rescEU*. To veidos spējas, kas ļaus ES novērst katastrofas, kuras dažos pēdējos gados ir visbiežāk ietekmējušas Eiropas sociālo dzīvi. Tie ir lidaparāti meža ugunsgrēku apkarošanai, lieljaudas ūdenssūkņi, meklēšana un glābšana pilsētvidē, spēju veidošana sabiedrības veselības apdraudējumu jomā, piemēram, lauka hospitāļi un neatliekamās medicīniskās palīdzības vienības. Ja rodas jauna reāla spēju nepietiekamība, Komisija, pieņemot deleģēto aktu, noteiks papildu spējas, kas varētu kļūt par daļu no *rescEU*.

Eiropas civilās aizsardzības spējas papildinās pašreizējās valstu reaģēšanas spējas, kas jau veicina Eiropas koordinētu reaģēšanu.

rescEU varētu veidot resursi, kas īrēti vai nomāti ES pasākumu ietvaros vai iegādāti, ES nodrošinot visu finansējumu. Visas šo spēju izmaksas pilnībā segtu ES finansējums, bet Komisija saglabātu operatīvo kontroli pār šiem resursiem un tiesības lemt par to izmantošanu. Operāciju laikā pieprasījuma iesniedzējvalsts nodrošinātu, ka *rescEU* spēju darbības tiek veiktas un vienības darbojas atbilstīgi operatīvās izmantošanas noteikumiem, kas saskaņoti ar Komisiju.

Otrkārt, ir ierosināts stiprināt un vienkāršot pašreizējo Savienības civilās aizsardzības mehānisma stimulu struktūru. Saistībā ar Eiropas Civilās aizsardzības rezerves resursiem — proti, resursiem, ar kuriem ES, reaģējot uz krīzes situāciju, var rēķināties jebkurā brīdī —, ES būtu jānodrošina lielāks pielāgošanās, remonta, ekspluatācijas, tostarp transporta, līdzfinansējums (75 %), kas paredzēts dalībvalsts iepriekš iekļauto reaģēšanas spēju izmaksām. Ņemot vērā, ka pēc Savienības civilās aizsardzības mehānisma aktivizēšanas minētie resursi ir saņēmuši lielāku ES finansiālo atbalstu, tie būtu pieejami izmantošanai pēc Komisijas pieprasījuma, ja vien dalībvalsts nesaskaras ar ārkārtas situāciju, kas būtiski ietekmē valsts uzdevumu izpildi. Salīdzinājumā ar pašreizējo situāciju tās būtu būtiskas pārmaiņas.

Vienlaikus Savienības civilās aizsardzības mehānismam būtu jābeidz līdzfinansēt tādu resursu izmantošana, kurus nodrošina uz *ad hoc* pamata bez jebkādas iespējas prognozēt to reālo pieejamību katastrofu gadījumā.

Eiropai, kas aizsargā, ir jāspēj arī ātri reaģēt uz katastrofām, neveicot daudzas un ilgas birokrātiskas procedūras. *rescEU* rezerve atrisinās šo problēmu, nodrošinot stabilas un ticamas tūlītējas reaģēšanas spējas, kuras var izmantot pēc to valstu pieprasījuma, kuras nespēj tikt galā ar katastrofu un saņemt nepietiekamu ārējo palīdzību. *rescEU* būs pieejama, ja valstu spējas būs nepietiekamas vai izsmeltas. Tomēr vienlaikus tā neaizstās pasākumus valsts, reģionālā un vietējā līmenī, tāpēc laikā, kad mainās riska kopaina, sagatavotība ir jāstiprina visos līmeņos.

Priekšlikumā ietverti arī noteikumi, kas nodrošina, ka ar Savienības civilās aizsardzības mehānisma starpniecību veiktā ES līdzekļu piešķiršana ir pietiekami pārredzama Savienībā.

Tāpēc Eiropas Savienībai varētu būt civilās aizsardzības mehānisms, kura pamatā ir divi savstarpēji papildinoši pīlāri — Eiropas Civilās aizsardzības rezervē ietvertu dalībvalsts resursu ticama sadale un *rescEU* spējas kā galējais līdzeklis, ko var mobilizēt nekavējoties. Rezultātā tiktu iegūta sistēma, ko raksturo vienkāršošana, būtiska birokrātijas samazināšana un, vissvarīgākais, ātrāka un atbilstošāka reaģēšana. Savukārt civilās aizsardzības mehānisms varētu nodrošināt papildu drošības garantijas iedzīvotāju aizsardzībai katastrofas gadījumā.

3.2. Stabila novēršana un sagatavotība civilās aizsardzības ietvaros

Savienības civilās aizsardzības mehānisma stiprināšanā katastrofu novēršana un risku mazināšana ir galvenie katastrofu riska pārvaldības pasākumi. Novēršanas darbības ir vajadzīgas, lai nākamās katastrofas gadījumā mazinātu apdraudējumu ietekmi, padarītu sabiedrību stiprāku un vienlaikus arī mazinātu reaģēšanas nepieciešamību. ES infrastruktūras, ekosistēmu un sabiedrības noturības palielināšana ir svarīgs efektīvas katastrofu novēršanas elements.

Būtiskam dalībvalstu ieguldījumam novēršanas un sagatavotības uzraudzībā ir izšķiroša nozīme *rescEU* izveidē. Katastrofu novēršana kā pamats efektīvai katastrofu pārvarēšanai ir cieši jāsaista ar sagatavotības un reaģēšanas pasākumiem un stratēģiskāk jāintegrē nostiprinātā Savienības civilās aizsardzības mehānisma darbībās. Šajā nolūkā pašreizējā priekšlikumā ir iekļauts noteikums, ka Komisija var pieprasīt, uzraudzīt un ziņot par novēršanas un sagatavotības plānu īstenošanu.

Arī jaunu tiesību aktu priekšlikums stiprina atbalstu katastrofu novēršanas pasākumiem, īpaši uzsverot, cik svarīga ir pielāgošanās klimata pārmaiņām, agrīnās brīdināšanas sistēmas, sagatavotība katastrofām (piemēram, mācības un praktiskas nodarbības), zināšanu pārvaldības iniciatīvas, piemēram, tās, ko īsteno Katastrofu riska pārvaldības zināšanu centrs (*Disaster Risk Management Knowledge Centre — DRMKC*)¹¹, paraugprakses apmaiņa un tehnoloģiju nodošana, kā arī nodrošinot, ka dažādu standartu un protokolu izmantošana netraucē to efektīvai ieviešanai. Tas ļauj arī izmantot īpašus konsultāciju mehānismus, lai Komisija varētu veicināt sadarbību starp dalībvalstīm ar noteiktām kopīgām interesēm, kuras sīki izstrādātu konkrētu problēmu — piemēram, saistībā ar meža ugunsgrēkiem — risinājumus.

Tas dod arī iespēju izstrādāt īpašu Eiropas Civilās aizsardzības zināšanu tīklu, kas sadarbojas ar tādām iniciatīvām kā Katastrofu riska pārvaldības zināšanu centrs, kuram būtu jāstiprina Savienības civilās aizsardzības mehānisma mācību komponents, šajā jautājumā pamatojoties uz ciešu sadarbību ar attiecīgajām valstu struktūrām. Zināšanu tīkla mērķis būtu stiprināt kopējo ES katastrofu pārvarēšanas spēju efektivitāti. Tas būtu jāizveido kā Eiropas mēroga tīkls specializētiem mācību un praktisko nodarbību centriem, kuros tiktu izplatīta Eiropas un starptautiskā paraugprakse, pastiprināta savietojamība un uzņēmējvalsts atbalsta pasākumi, kā arī organizētas kopējas ES praktiskās nodarbības. Visbeidzot, Eiropas Civilās aizsardzības zināšanu tīkls palīdzēs veicināt sadarbību un savstarpēju sapratni, kā arī veidot kopēju Savienības kultūru saistībā ar sagatavotību katastrofām. Uzlabojot sadarbību, kopīgas mācības un uz scenāriju balstītas praktiskas nodarbības, tiks palielināta kopējās ES katastrofu sagatavotības efektivitāte.

3.3 Vienkāršošana

Šā priekšlikuma mērķis ir vienkāršot administratīvās procedūras, lai palīdzības sniegšanā samazinātu kavējumus. Tas vienkāršo pašreizējo sistēmu:

- ieviešot tikai vienu reaģēšanas resursu kategoriju, kuras izmantošanai vajadzīgs dalībvalstu un ES budžeta līdzfinansējums, proti, Eiropas Civilās aizsardzības rezervi,
- ieviešot vienotu līdzfinansējuma likmi (75 %) attiecībā uz Eiropas Civilās aizsardzības rezervē iekļauto resursu pielāgošanas, remonta, transporta un ekspluatācijas izmaksām,
- ieviešot īpašu atsauci uz vienības izmaksu, vienreizēju maksājumu un vienotu likmju izmantošanu attiecībā uz transporta izmaksu līdzfinansējumu, lai uzlabotu gan konsekveni, gan efektivitāti,
- iekļaujot īpašus noteikumus, kas ierobežo Savienības civilās aizsardzības mehānisma iedarbināšanu līdz 90 dienām (ja vien nav pamatoti rīkoties citādi), lai tūlītējas reaģēšanas posmā precizētu jomu un veicinātu resursu izmantošanu.

¹¹ Viens no šādu *DRMKC* iniciatīvu piemēriem ir inovatīvāko pētījumu rezultātu nepārtraukta ieguve un iekļaušana.

GALVENIE PASĀKUMI

Dalībvalstis Padomē un Eiropas Parlamentā pieņem tiesību aktus, ar ko groza Savienības civilās aizsardzības mehānismu.

Dalībvalstis veic sagatavošanas pasākumus, lai tās būtu gatavas iekļaut papildu spējas Eiropas Civilās aizsardzības rezervē uzreiz pēc tiesību aktu pieņemšanas.

Kā pirmo īpašā konsultāciju mehānisma piemēru Komisija ievieš struktūru, kas pirms katras ugunsgrēku sezonas un tās laikā ļauj īstenot sistemātisku, regulāru un ciešu koordināciju un sadarbību starp skartajām dalībvalstīm.

Komisija veic visus sagatavošanās pasākumus, lai ieviestu īres vai nomas līgumu, kas nodrošina *rescEU* ar paredzētajām spējām.

Komisija veicina diskusijas ar nozares pārstāvjiem, lai paātrinātu tādu spēju veidošanu, kas nav viegli pieejamas tirgū, piemēram, ugunsdzēsības lidmašīnas.

Dalībvalstis sagatavo novēršanas un sagatavotības plānus un nosūta Komisijai vēlākais līdz 2019. gada 31. janvārim, lai Komisija spētu tos pārskatīt un palīdzēt tām dalībvalstīm, kas var pieprasīt papildu atbalstu.

Komisija koordinē informācijas apmaiņu ar dalībvalstīm par starpnozaru sagatavotību un spēju reaģēt uz liela mēroga katastrofām civilās aizsardzības jomā, tostarp terora aktiem.

4. PAPILDINĀMĪBA AR CITIEM ES POLITIKAS VIRZIENIEM KATASTROFU PĀRVARĒŠANAS JOMĀ

Lai ilgtermiņā samazinātu riskus, reaģēšanas un sagatavotības jomā augstāka līmeņa solidaritāte un atbildība ir jāpapildina ar vajadzīgajiem novēršanas pasākumiem. Tas nenovēršami nozīmēs ne tikai labāku ES politikas virzienu koordināciju, bet arī labāku koordināciju valsts līmenī, tostarp reģionālo un vietējo dalībnieku vidū un dalībvalstu rīcībā esošu dažādu rīku un instrumentu starpā.

Vairākās ES politikas jomās arvien biežāk tiek integrēti katastrofu riska pārvaldības apsvērumi. Piemēram, ES stratēģija par pielāgošanos klimata pārmaiņām atbalsta ES darbības saistībā ar noturību pret klimata pārmaiņām, sekmējot pielāgošanos svarīgās mazaizsargātās nozarēs un sinerģiju ar katastrofu riska pārvaldību. Šie apsvērumi ir integrēti arī finanšu instrumentos, tostarp Eiropas strukturālajos un investīciju fondos, Solidaritātes fondā, vides tiesību aktos (piemēram, plūdu pārvaldības plānos un uz ekosistēmām balstītos risinājumos), pētniecības un inovāciju jomā¹²,

¹² Programma "Apvārsnis 2020" jau ir piešķirusi vairāk nekā EUR 20 miljonus lielu finansējumu pētniecības projektiem, kas saistīti ar meža ugunsgrēkiem. Turpmākajos pētījumos, kas paredzēti līdz 2020. gadam, attiecīgi tiks aplūkoti šādi jautājumi: "Jaunā uz ekosistēmu balstītā pielāgotā pārvaldība, tostarp dabā rodami risinājumi, meža ugunsgrēku riska samazināšanai ES" (EUR 15 miljoni) un "Mežu noturība", kas paredzēts, lai izstrādātu jaunus norādījumus par meža ugunsgrēku riska novēršanu un, ņemot vērā riska faktorus, pieņemtu pamatotus lēmumus par labākajām pielāgošanās iespējām (EUR 10 miljoni). ES 2018. gadā tiks izstrādāta stratēģiska pētniecības un inovācijas programma par meža ugunsgrēku riska pārvaldību, pamatojoties uz vajadzībām, kas apzinātas ES finansētu meža ugunsgrēku pētniecības projektu zinātniski politiskajā pārskatā, un ieteikumiem, kas sniegti daudzpusējā ieinteresēto personu seminārā "Kā novērst milzīgus ugunsgrēkus Eiropā" (*How to face mega-fires in Europe*), kas notiks Lisabonā 2018. gada janvārī/februārī.

stratēģijā par pielāgošanos klimata pārmaiņām, nopietnu veselības pārrobežu apdraudējumu jomā un citur¹³. Arī ES ieguldījumu labāka aizsardzība pret katastrofu risku pastiprina noturību un veicina ilgtspējīgu izaugsmi.

Patlaban vairums ES līdzekļu, ar ko atbalsta katastrofu novēršanas un pārvarēšanas darbības, tiek piešķirti ar Eiropas strukturālo un investīciju fondu starpniecību.

- Laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam 20 dalībvalstis ir piešķirušas gandrīz EUR 8 miljardus pasākumiem saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām un katastrofu novēršanu un pārvarēšanu, izmantojot kohēzijas politikas fondus un padarot tos par lielāko ES finansējuma avotu šajā jomā¹⁴.
- Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) lauku attīstības prioritātes ietvaros īpašu uzmanību pievērš lauku *saimniecību riska novēršanas un pārvaldības atbalstam*. Šis fonds atbalsta arī mežsaimniecības pasākumus, kuri ietver īpašus meža ugunsgrēku novēršanas un mežu atjaunošanas pasākumus. Laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam šim nolūkam ir īpaši piešķirti aptuveni EUR 2,3 miljardi. Šajā plānošanas periodā vēl ir jāpaveic lielākā daļa pasākumu, kas paredzēti, lai atbalstītu ieguldījumus¹⁵ novēršanas darbībās, samazinātu dabas katastrofu un katastrofālu notikumu sekas¹⁶, kā arī atjaunotu lauksaimniecības zemes un ražošanas potenciālu¹⁷.

Turklāt kopš ES Solidaritātes fonda — (re)finansēšanas instrumenta, kas paredzēts ārkārtas un reģenerācijas darbībām pēc postošām dabas katastrofām — izveides 2002. gadā Komisija ir piešķirusi pēckatastrofas pasākumiem kopsummā vairāk nekā EUR 5 miljardus ES finansiālās palīdzības.

Lai nodrošinātu efektīvus un lietderīgus izdevumus, Eiropas strukturālo un investīciju fondu attiecināšanai ir paredzēti arī priekšnosacījumi attiecībā uz katastrofu riska novēršanu un pārvaldību un pielāgošanos klimata pārmaiņām, savukārt attiecībā uz ieguldījumiem, kas saistīti ar riska novēršanu, tostarp pielāgošanos klimata pārmaiņām un pārvaldību, ir jābūt ieviesti valsts vai reģionāliem riska novērtējumiem. Ar šiem nosacījumiem dalībvalstīm ir nodrošināti stimuli ieviest strukturālas pārmaiņas katastrofu riska pārvaldības sistēmās, stiprināt administratīvās spējas un uzlabot ieguldījumu kvalitāti.

ES veikto novēršanas pasākumu stiprināšana pamatojas arī uz spēcīgu zināšanu bāzi, ko nodrošina zinātniskais atbalsts, un izmērošu pierādījumu, gūtās pieredzes, paraugprakses un projektu rezultātu efektīvu izplatīšanu. Katastrofu risku izpratne ir priekšnosacījums risku pārzināšanai un riska kultūras attīstībai ES.

¹³ Komisijas dienestu darba dokuments “Action Plan on the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030” (SWD(2016) 205).

¹⁴ Eiropas Reģionālās attīstības fonds — EUR 4,2 miljardi, Kohēzijas fonds — EUR 3,7 miljardi.

¹⁵ Līdzfinansējuma likmes var pieaugt līdz 80 % attiecībā uz individuāliem ieguldījumiem un līdz 100 % attiecībā uz kolektīviem ieguldījumiem.

¹⁶ Laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam, tostarp — no EUR 3,8 miljardiem, kas paredzēti ieguldījumiem meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai, pašlaik izlietoti 13,4 %, no EUR 354 miljoniem, kas paredzēti meža vides un klimata pakalpojumiem, kas sekmē preventīvas uz ekosistēmām balstītas pieejas, ir izlietoti 7,2 %, no EUR 2,7 miljardiem, kas paredzēti riska pārvaldības instrumentiem, piemēram, apdrošināšanai, kopieguldījumu fondiem un ienākumu stabilizācijas atbalstam, ir izlietoti 7,2 %.

¹⁷ Laikposmam no 2014. gada līdz 2020. gadam ir plānots EUR 2,1 miljards, no kuriem pašlaik izlietoti 10,4 %.

Reaģēšanas un reģenerācijas pasākumus var atbalstīt vairāki citi ES politikas virzieni un fondi, tostarp veicot Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai paredzētos atjaunošanas pasākumus, izmantojot kohēzijas politikas finansēto programmu elastību un aktivizējot ES Solidaritātes fondu. Turklāt spēcīga ES solidaritātes izpausme ir Eiropas Solidaritātes korpuss, kas ļauj jauniešiem atbalstīt kopienas, kuras darbojas, lai novērstu katastrofas, vai palīdzēt tām atgūties.

Kopumā, atjauninot attiecīgās ES *acquis* jomas, būtu jāņem vērā arī katastrofu novēršanas un reaģēšanas veicināšanas nozīme.

GALVENIE PASĀKUMI

Dalībvalstis izmanto visas spēkā esošajos ES tiesību aktos paredzētās finansēšanas iespējas, lai iegūtu, pielāgotu un renovētu spējas.

Komisija apsver iespēju laikposmam pēc 2020. gada izmantot riska novērtējumus un riska pārvaldības plānošanas noteikumus¹⁸ kā *ex ante* nosacījumu gan saistībā ar kohēzijas politiku, gan Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai.

Komisija apsver, kā noteikumi laikposmam pēc 2020. gada varētu veicināt līdzfinansētās katastrofu reaģēšanas spējas, kas izveidotas ar kohēzijas politikas fondu starpniecību, kuri izmantoti saistībā ar Eiropas Civilās aizsardzības reaģēšanas resursu rezervi.

Komisija līdz 2018. gada vasarai pārbauda plānotos ieguldījumus visās attiecīgajās programmās un apspriež ar dalībvalstīm iespējamus grozījumus. Dalībvalstīm būtu jānodrošina atlikušo līdzekļu izmantošana konkrētiem projektiem, un vajadzības gadījumā Komisija ātri grozīs programmas.

Eiropas strukturālo un investīciju fondu ietvaros dalībvalstis izmanto iespēju saistībā ar palielinātām līdzfinansējuma likmēm vai reģenerācijas/atjaunošanas pasākumiem pēc dabas katastrofām.

Komisija laikposmam pēc 2020. gada apsver, kā paātrināt procedūras, lai grozītu attiecīgās Eiropas strukturālo un investīciju fondu darbības programmas, jo īpaši tādā gadījumā, ja ir notikusi katastrofa¹⁹.

Komisija izmanto attiecīgu ES tiesību aktu pārskatus un procesus, lai visos attiecīgajos pārvaldības līmeņos ievērojami lielākā mērā ņemtu vērā katastrofu novēršanas apsverumus.

Lai uzlabotu informētību par preventīviem pasākumiem, Komisija sāk komunikācijas un atbalsta kampaņu par katastrofu novēršanu, īpašu vērību pievēršot meža ugunsgrēkiem, karstuma viļņiem un citiem klimata izraisītiem ekstrēmiem laikapstākļu notikumiem.

¹⁸ Lai palielinātu mežu noturību pret ugunsgrēkiem, būtu apsverami noteikumi, piemēram, par katastrofu riska pārvaldības plāniem, kas vajadzīgi saskaņā ar civilās aizsardzības tiesību aktiem, plūdu riska pārvaldības plāniem, kuru pamatā ir ES Plūdu direktīva, vai uz ekosistēmu balstītiem pasākumiem.

¹⁹ Pēc 2017. gada meža ugunsgrēkiem Portugālē darbības programmu grozīšanai tika izmantotas paātrinātas procedūras.

Dalībvalstis un Komisija veicina zaudējumu datu sistemātiskāku vākšanu un izplatīšanu, lai uzlabotu zaudējumu datu vākšanu un izmantotu šos datus optimizētas novēršanas un pielāgošanās plānošanai klimata jomā.

5. SECINĀJUMS

Virkne 2017. gadā notikušo postošo katastrofu, kas cilvēku, vides un ekonomikas ziņā radīja smagus zaudējumus, parādīja, ka ir jāstiprina gan Eiropas solidaritāte, gan ES un tās dalībvalstu atbildība par novēršanu, sagatavotību un reaģēšanu uz katastrofām. Klimata pārmaiņām ir būtiska nozīme problēmu saasināšanā, un tās ir veicinājušas dabas katastrofu biežuma un intensitātes pieaugumu. Eiropai, kas aizsargā, ir jāspēj arī novērst, sagatavoties un reaģēt uz problēmām, kas ietekmē sabiedrības dzīvi. *rescEU* ir solis uz priekšu, kas nodrošina Savienībai un tās dalībvalstīm spējas to paveikt.

Pamatojoties uz principu, ka konstatēto risku novēršana un pielāgošanās tiem — ja pilnīga novēršana nav iespējama — ir pienākums, nevis izdarāmā izvēle, un apvienojot to ar spēju reaģēt, cik ātri un efektīvi vien ir cilvēka spēkos, *rescEU* būtiski stiprinās ES katastrofu riska pārvaldības spējas.

rescEU radīs situāciju, saistībā ar kuru visas valstis būs integrējušas katastrofu novēršanu visās politikas jomās, veikušas pasākumus, kas garantē pietiekamas reaģēšanas spējas, un varēs droši paļauties uz ES atbalstu tādos gadījumos, ja notiks apmēra vai rakstura ziņā ārkārtas katastrofas un ja ES intervence būs pamatota. Raugoties nākotnē, Eiropas Savienība un valstis, kas piedalās Savienības civilās aizsardzības mehānismā, spēs, pamatojoties uz paredzamajiem riskiem, pilnīgi pievērsties reaģēšanas spēju izveidei.